

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
412-128/20
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 4280 датум: 18. фебруар 2021. год.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ
МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ
МОНИТОРИНГ ПОЛИЦИЈСКИХ УПРАВА И СТАНИЦА

Извештај о посети Полицијској управи у Ваљеву

Праћење спровођења препорука из Извештаја Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака о посети Републици Србији из 2017. године

Београд, фебруар 2021. године

МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, А11 – Иницијатива за економска и социјална права, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Одбор за људска права Ваљево.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међународни уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен на интернет страници Заштитника грађана 4. јуна 2020. год.

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВЕ	Полицијска управа у Ваљеву (седиште ПУ) Казнено-поправни завод за малолетнике у Ваљеву
ВРЕМЕ	28. децембар 2020. године
ОСНОВ	Послови НПМ, у складу са чл. 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ЦИЉ	Праћење спровођења препорука из Извештаја Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака (CPT) о посети Републици Србији из 2017. године
ВРСТА	Контролна
НАЈАВА	Посета ПУ је била ненајављена, а посета КПЗ је била најављена
ПОСЕТЕ ОБАВИО	Заштитник грађана, у сарадњи са удружењем Одбор за људска права Ваљево
САСТАВ ТИМА	Вођа тима: др Наташа Тађевић, заменица Заштитника грађана и руководиоца НПМ Чланови тима: Марко Анојчић, Стручна служба Заштитника грађана / Одељење НПМ Саша Алексић, Одбор за људска права Ваљево Младен Миловановић, Одбор за људска права Ваљево

САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Службеници посећених установа су остварили пуну сарадњу са НПМ и омогућили му да оствари свој мандат. Члановима тима су пружене све тражене информације и омогућен им је приступ просторијама, увид у документацију и ненадзирани разговори са притвореним лицима.

Професионално поступање службеника током посете НПМ представља пример добре праксе у поступању, у складу са законом предвиђеном обавезом сарадње органа са НПМ.

ТОК ПОСЕТЕ

На почетку посета, вођа тима НПМ је руководству Завода, односно старешинама у седишту ПУ, представила чланове тима, циљ и план посете.

НПМ је прво посетио Завод, где је разговарао са око половином од укупног броја затечених притвореника на околности поступања полиције током њиховог хапшења, саслушавања, полицијског задржавања, као и начина обављања првог лекарског

прегледа у Заводу. Такође, НПМ је извршио и увид у документацију о првом лекарском прегледу појединих притвореника.

Потом је НПМ обавио посету седишту ПУ, где је обишао просторије за задржавање и службене канцеларије полицијских службеника, остварио увид у документацију о задржавању лица, о притужбама и о употреби средстава принуде.

На крају обе посете, вођа тима НПМ је изнела прелиминарна запажања о обављеној посети руководству посећене установе.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУКАМА СРТ

1. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује органима Републике Србије да направе засебан складишни простор за све заплењене предмете у свакој полицијској станици, почев од седишта полицијских управа. Истовремено, они треба да обезбеде да сво оружје и други предмети заплењени током кривичних истрага буду унети у посебан регистар, и обележени на одговарајући начин (наводећи случај на који се односе) и одложени у засебан складишни простор. Заплењени уређаји за електро-шокове, боксери, палице за бејзбол, електрични продужни каблови, итд. никада не треба да се држе у просторијама у којима се саслушава или држи лице лишено слободе.

НАЛАЗ НПМ:

У оквиру седишта ПУ постоји депо, у који се улази из дворишног простора зграде седишта ПУ. НПМ је обишао овај простор и констатовао да је пренатрпан предметима и да је отежано складиштење у њему. У Одељењу полиције, предмети се чувају и у орману у за то намењеној канцеларији, обележени су и уписани у одговарајућу евиденцију, па се лако могу повезати са прекршајним поступком. Одузете психоактивне супстанце чувају се у посебној просторији у закључаном сефу и под видео надзором.

Ипак, у службеним канцеларијама су затечене дрвене мотке, ногари од стола, летве, бејзбол палице и ловачке пушке, који су одговарајуће обележени. Према наводима полицијских службеника, предмети стоје овде док не заврше рад на предмету. Такође, затицани су и необележени предмети (дрвене мотике), за које је од полицијских службеника добијено образложење да се ради о отпалим деловима канцеларијског намештаја или да се налазе ту још и пре него што су они почели да користе те просторије.

НПМ увиђа да је полицијским службеницима једноставније да одузете предмете у случајевима који су у току држе уз себе, у службеним просторијама које користе, имајући у виду услове у депоу који је намењен за чување одузетих предмета. Такође, за друге предмете, као што су отпали делови намештаја – ногаре од столова и слично проблем представља чињеница да се ради о предметима који се могу употребити за злостављање и да је ЦПТ након сваке посете Републици Србији констатовао присуство нестандартних предмета у службеним канцеларијама и указивао на то да би их требало склонити одатле.⁴

⁴ Видети: Извештај ЦПТ о посети Србији и Црној Гори 2004. год, СРТ/Inf (2006) 18, пар. 34; Извештај ЦПТ о посети Србији 2007. год, СРТ/Inf (2009) 1, пар. 15; Извештај ЦПТ о посети Србији 2011. год, СРТ/Inf (2012) 17, пар 15; Извештај ЦПТ о посети Србији 2015. год, СРТ/Inf (2016) 21, пар 15;

ПРЕПОРУКА из посете НПМ 2020. године

ПУ Ваљево ће предузети потребне мере како би се у простору који је намењен за чување одузетих предмета створили услови за адекватно складиштење свих предмета.

Из службених просторија – канцеларија полицијских службеника ће се склонити сви нестандартни предмети, а одузети предмети ће се чувати у за то намењеној просторији и сваки такав предмет ће се на одговарајући начин обележавати и уносити у евиденцију.

2. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да се полицијски службеници редовно подсећају на ова основна начела, укључујући практичне вежбе. Надаље, свака употреба силе од стране службених лица за спровођење закона треба да буде правилно документована (опис чињеница, наведене све повреде, да ли је лице лишено слободе одведено у болницу, итд.).

НАЛАЗ НПМ:

Од почетка 2020. године у седишту ПУ Ваљево евидентирана је 31 употреба физичке снаге, 91 употреба средстава за везивање, а у 2 случаја употреба распршивача (један догађај према два лица).

У предметима о употреби средстава принуде, у које је НПМ извршио увид, поступак оцене оправданости и правилности употребе средстава принуде спроведен је на прописани начин, на основу чињеница од значаја за оцену оправданости и правилности њихове употребе. Извештаји полицијских службеника о употреби средстава принуде садрже опис догађаја, разлоге и законски основ за употребу средства принуде, време, место, врсту и начин употребе средства принуде, име лица према коме је средство употребљено, имена службеника који су употребили средство принуде, евентуалне последице употребе и друге прописане податке.

Уз документацију о примени средстава принуде се прилаже и службена белешка о томе да ли лице према коме је примењено средство принуде има примедби на поступање полицијских службеника, као и податак о томе да је лице упознато са тим да може поднети притужбу на поступање полицијског службеника који је применио средство принуде.

Међутим, тим НПМ је уочио да нема писаних изјава лица над којим је примењено средство принуде у вези са околностима њене употребе и настанку повреда. НПМ сматра да је узимање овакве изјаве неопходно за ваљану оцену оправданости и правилности употребе средстава принуде, нарочито у ситуацијама када, поред полицијских службеника и лица према коме су средства принуде употребљена, нема других сведока догађаја. Поред тога, потребно је узимати и писане изјаве евентуалних сведока догађаја, како би поступак оцене оправданости и правилности употребе средстава принуде био спроведен на основу свих доступних чињеница и околности од значаја за давање такве оцене и на што објективнији начин.

3. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет понавља своју препоруку да министар унутрашњих послова, директор полиције и начелници полицијских управа пошаљу снажну поруку да је неадекватно поступање према лицима лишеним слободе противзаконито,

непрофесионално и да подлеже одговарајућим санкцијама. Ову поруку треба понављати у одговарајућим временским размацама на нивоу полицијских управа. Надаље, надлежни органи треба да обезбеде да сви наводи о неадекватном поступању буду предмет истраге, и да виши службеници сnose командну одговорност за своје обавезе.

Комитет препоручује министру унутрашњих послова, директору полиције и начелницима полицијских управа да активно промовишу промену културе унутар редова органа за спровођење закона.

Штавише, од суштинског је значаја да се воде делотворне истраге о наводима о неадекватном поступању како би се показало да ће криминална дела полицијских службеника бити кажњена и да се супротставе тренутној култури некажњивости која прожима делове различитих полицијских снага у земљи. Ово ће такође подржати поруку нулте толеранције.

НАЛАЗ НПМ:

У 2018. години поднета је једна притужба која садржи елементе кривичних дела изнуђивање исказа и злостављање и мучење, док у 2019. и 2020. години оваквих притужби није било. Постоји посебна комисија која решава притужбе на поступање полицијских службеника. Увидом у наведени предмет утврђено је да је притужбу поднео отац у име сина, изражавајући незадовољство начином на који је обављен претрес, као и због тога што је полицијски службеник ударио његовог сина. Са друге стране, полицијски службеници су навели да је у питању био напад на службено лице, да је након употребе средстава принуде, син подносиоца притужбе одведен на лекарски преглед на којем је изјавио да се саплео о друго лице и повредио ногу, док је у другој изјави навео да је повреду на колелу задобио од полицијског службеника. По овој притужби је вођен поступак и исти је окончан тако што су усаглашени ставови. Тим НПМ је уочио да полицијски службеници у случају примљених притужби о томе обавештавају и надлежно јавно тужилаштво.

Током посете КПЗ Ваљево, НПМ је примио од једног притвореника информацију да је приликом лишења слободе ударан песницом у лице и стомак, да је ногама шутиран у леђа и да му је пређено од стране униформисаног полицијског службеника. Након тога, вођен је на лекарски преглед у локалну болницу. Тим НПМ извршио увид у документацију везану за овај случај. У лекарском извештају који је сачињен у здравственој установи је констатовано да наводи да је ударен песницама по глави и "локално хиперемича чеоно лево, мекоткивни оток дискретно". Међутим, у документацији у ПУ Ваљево налази се службена белешка о обавештењу примљеном од грађанина, у којој девојка поменутог притвореника и њена мајка наводе да је исти ударао главом о полицу и понашао се агресивно, због чега су и позвале полицију, јер су биле уплашене за своју безбедност, те да је повреде на глави задобио на описани начин. На првом лекарском прегледу по ступању у Завод је констатовано "на телу неколико хематома у пределу леђа и главе", за шта је навео да га је "тукла полиција". Повреде нису детаљније описиване (величина, боја...) нити су фотографисане и уцртане у шему тела, а заводски лекар није дао мишљење о повезаности навода лица о начину настанка повреда и објективног лекарског налаза. О овим наводима лица није обавештено јавно тужилаштво, нити таква пракса постоји у Заводу.

На овом месту НПМ жели да истакне значај првог лекарског прегледа по пријему у Завод, имајући у виду да је заводски лекар прва особа којој се притворено лице може пожалити на евентуално лоше поступање до ступања у Завод, с обзиром да се овај

преглед обавља без присуства полицијских службеника и по правилу без присуства другог немедицинског особља.

ЦПТ посебну пажњу посвећује улози коју затворске службе здравствене заштите треба да играју у борби против злостављања. Природно је да та улога делом буде везана за могуће злостављање лица лишених слободе током трајања лишења слободе, било да га врши особље или други затвореници. Међутим, службе здравствене заштите у установама које представљају пунктове за улазак у затворски систем такође треба да дају кључни допринос у спречавању злостављања у периоду непосредно пре боравка у затвору, односно док су лица лишена слободе – задржана од служби за спровођење закона (као што су нпр. полиција или жандармерија).

Према стандардима ЦПТ, записник настао након првог медицинског скрининга би требало да садржи: I) изјаве које је дотично лице дало, а које су релевантне за лекарски преглед (укључујући његов/њен опис сопственог здравственог стања, као и све наводе о злостављању), II) потпун извештај о објективним налазима лекара заснованим на детаљном прегледу, и III) запажања здравственог радника у вези са тачкама I) и II), уз назнаку поклапања било којих навода и објективних налаза лекара. Записник такође треба да садржи резултате обављених додатних прегледа, детаљне закључке специјалистичких консултација, као и опис терапије пружене због повреда и свих других обављених поступака. Додатно, евидентирање здравственог прегледа у случајевима трауматских повреда треба обављати на специјалном обрасцу предвиђеном у ту сврху, са шематским скицама тела на којима се могу означити трауматске повреде и које ће се чувати у здравственом досијеу лица лишеног слободе. Надаље, било би пожељно да се направе фотографије повреда, и те фотографије такође треба ставити у здравствени досије. Поред тога, потребно је водити засебан регистар повреда у коме ће се забележити све врсте уочених повреда.

ЦПТ је препоручио да се обезбеди да кад год здравствени радници евидентирају повреде које се поклапају са наводима лица лишеног слободе о злостављању, такве информације буду одмах и систематски предочене надлежним властима, без обзира на жеље дотичног лица. Ако се закључи да лице лишено слободе има повреде које јасно указују на злостављање (нпр. видљиве модрице на стопалима), али то лице одбије да открије њихов узрок или наводи разлоге невезане за злостављање, изјава таквог лица треба да се прецизно документује и поднесе датом органу, заједно са детаљним извештајем о објективним медицинским налазима.⁵

ЦПТ је ово посебно препоручио и Републици Србији након последње обављене посете:

Комитет понавља своју препоруку да се предузму кораци како би се обезбедило да затворске службе здравствене заштите у објектима које је посетио Комитет, као и друге затворске лекарске службе у другим деловима Србије, у потпуности извршавају своју улогу у спречавању неадекватног поступања и мучења у складу са горе наведеним запажањима и обезбеде следеће:

- *да лекари укажу на крају својих извештаја о трауматским повредама, кад год могу то да ураде, на сваку узрочну повезаност између једног или више објективних лекарских налаза и изјава предметног лица;*
- *да извештаји о трауматским повредама који се тичу повреда које су вероватно настале злостављањем (чак и у одсуству изјава) буду аутоматски прослеђени телу надлежном за*

⁵ Стандарди ЦПТ: Документација и пријављивање медицинских доказа о злостављању. ЦПТ/Инф (2013) 29, пар. 71, 74. и 77.

спровођење истрага, укључујући и кривичне истраге о тој ствари, без обзира на жеље предметног лица у питању;

- да лекари посаветују предметног затвореника да писање таквог извештаја потпада под оквир система за спречавање злостављања, да тај извештај мора да се аутоматски проследи јасно одређеном истражном телу и да такво прослеђивање не замењује подношење притужбе у одговарајућем облику.

Такође би било препоручљиво да затворски лекари могу, у редовним временским размацима, да добијају повратне информације о мерама које су предузела релевантна тела везано за поступање по њиховим прослеђеним извештајима.

Комитет препоручује да органи Републике Србије предузму кораке у свим затворима да се увезде јасна пракса извештавања правосудних органа о свим случајевима наводног неадекватног поступања у којима су евидентиране повреде.⁶

ПРЕПОРУКА из посете НПМ 2020. године

У КПЗ за малолетнике Ваљево, лекар ће у извештајима о обављеним лекарским прегледима лица лишених слободе, када је утврђено да лице има повреде:

- уносити детаљне и конкретне наводе лица о начину настанка повреда;
- повреде детаљно описати, фотографисати и уцртати у шему тела;
- дати своје мишљење о повезаности изнетих навода о начину настанка повреда и објективног налаза о повредама.

У случају да лекар уочи повреде које указују на злостављање или лице лишено слободе наведе да је било злостављано, КПЗ за малолетнике Ваљево ће о томе обавестити надлежно јавно тужилаштво. Тужилаштву ће се доставити и релевантна документација (писмена изјава, службене белешке, документација о повредама и друга).

4. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да органи Републике Србије делују тако да обезбеде да криминалистички инспектори обављају своје дужности у складу са одговарајућим одредбама Законика о кривичном поступку. У ту сврху потребно је редовно организовати стручно оспособљавање за ове службенике, које треба да обухвати одговарајуће технике саслушања и истраге, као и спречавање неадекватног поступања. Уопштено говорећи, Комитет жели да буде обавештен о различитим елементима који чине саставни део ригорозне процедуре запошљавања полицијских службеника. Надаље, органи Републике Србије треба да успоставе наменске просторије за саслушање, опремљене аудио и/или видео опремом за снимање полицијских саслушања.

НАЛАЗ НПМ:

Према информацијама добијеним током посете, криминалистички инспектори нису похађали посебне обуке о техникама саслушања и понашања током саслушања. Обуке које су похађали поједини полицијски службеници односе се на поступање према малолетницима и спречавање насиља у породици. У вези са наведеним, око 20 полицијских службеника поседује сертификат за рад са малолетницима а 7 за спречавање насиља у породици. Ниједан полицијски службеник није похађао обуку за поступање према лицима са менталним сметњама.

⁶ ЦПТ: Извештај Србија 2017, пар. 60. и 61.

НПМ је у више својих извештаја о посетама полицијским управама и станицама указивао на потребу да се полицијским службеницима обезбеде обуке о техникама саслушања и понашања током саслушања. У последњем одговору Министарства унутрашњих послова је наведено да је Центар за полицијску обуку у периоду од 19. до 29. октобра 2020. године одржао семинар "РЕАСЕ модел за обављање службеног разговора" за полицијске службенике ПУ за град Београд и свих подручних полицијских управа и да полазници имају обавезу да у својим полицијским управама организују и реализују овај семинар за све полицијске службенике у статусу овлашћеног службеног лица који примењују полицијско овлашћење прикупљање обавештења.⁷

НПМ би желео да од ПУ Ваљево и Министарства унутрашњих послова добије информацију да ли су полицијски службеници ПУ Ваљево похађали горе наведену обуку о обављању службених разговора и колико службеника је било укључено.

У седишту ПУ Ваљево нема наменске просторије за саслушање опремљене аудио и/или видео опремом. Лице се доводи у канцеларије инспектора ради утврђивања идентитета и других службених радњи, а саслушања се обављају у надлежном јавном тужилаштву.

ПРЕПОРУКА из посете НПМ 2020. године

ПУ Ваљево ће одредити просторију за саслушање лица и опремити је одговарајућом техничком опремом за аудио и/или видео снимање саслушања.

5. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет позива органе Републике Србије да обезбеде да сва лица лишена слободе од стране полиције, из било ког разлога, добију право да обавесте блиског сродника или треће лице по свом слободном избору о својој ситуацији од самог почетка лишења слободе (тј. од тренутка довођења у полицијску станицу). Такође, задржана лица треба да добију повратне информације о томе да ли је блиски сродник или друго лице обавештено о чињеници да су задржана.

НАЛАЗ НПМ:

Према службеним наводима, лица лишена слободе се о томе да имају право да о њиховом лишењу слободе буде обавештен члан породице или блиско лице обавештавају усмено приликом лишења слободе, односно писаним путем након довођења у полицијску станицу. Према наводима службеног лица, по довођењу у станицу, лицу се омогућава да са службеног телефона обавести треће лице по свом избору, а у ситуацијама када тај позив обавља полицијски службеник - повратну информацију о томе даје доведеном, односно задржаном лицу. Ове наводе су потврдила и притворена лица са којима је НПМ обавио разговоре. Увидом у поједине записнике о задржавању утврђено је да је убележен податак о томе које је треће лице обавештено, али не и податак о времену када је то учињено.

НПМ сматра да је време обавештавања блиске особе потребно констатовати због захтева да ово право буде гарантовано од самог почетка полицијског притвора, уз изузетке који би требало да буду јасно дефинисани и строго временски ограничени, а њихова

⁷ Акт Секора за људске ресурсе МУП бр. 15-830/20-4 од 28. октобра 2020. год.

примена пропраћена одређеним мерама заштите.⁸ У препорукама које ЦПТ упућује земљама ради пуног поштовања права на обавештење треће особе, ЦПТ захтева да се предузму ефективне мере да се лицима лишеним слободe од стране полиције системски омогућава право да обавесте блиског рођака или другу трећу страну о својој ситуацији, већ од самог почетка њиховог лишења слободe (тј. од тренутка када су дужни остати у полицији), као и да се остваривање овог права увек евидентира у писаној форми, са навођењем тачног времена обавештавања и особе која је обавештена.⁹

ПРЕПОРУКА из посете НПМ 2020. године

ПУ Ваљево ће у записнике о задржавању лица уносити податак о времену када је члан породице или друго блиско лице обавештено о његовом лишењу слободe.

6. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет позива органе Републике Србије да предузму кораке да обезбеде да се право приступа браниоцу делотворно примењује од самог почетка лишења слободe од стране полиције.

НАЛАЗ НПМ:

Према наводима службених лица, лице лишено слободe се о праву на браниоца обавештава усменим путем на лицу места, а потом, по довођењу у просторије полицијске станице уручује му се писано обавештење о правима која му припадају као лицу лишеном слободe, међу којима је и право на браниоца.

Лица са којима је НПМ обавио разговоре потврдила су да су имали могућност да ангажују браниоца било по свом избору или по службеној дужности (*Call* центар адвокатске коморе). Неколико притворених лица са којима је НПМ обавио разговоре су навела да су давала изјаве полицијским службеницима без присуства бранилаца, а поједини да су браниоце видели тек у суду. Провером у документацији утврђено је да је и за њих у решењима у задржавању евидентирано да имају браниоца, неки од њих и изабраног браниоца.

Међутим, тим НПМ је уочио да од момента предузимања прве радње од стране полиције тј. примене полицијских овлашћења па до могућности да лице ангажује браниоца и обавештења о праву на браниоца, протекне неко значајно време – и по неколико сати. На пример, у једном случају лице је ухапшено у кући свог друга, затим је одведено у просторије ПУ Ваљево потом у своју кућу и по повратку у ПУ Ваљево (протекло 2 - 3 сата) је добио потребна обавештења од полиције и постављен је бранилац по службеној дужности.

НПМ указује да могућност да лица која полиција лиши слободe имају приступ адвокату представља основни механизам заштите од злостављања. Постојање те могућности имаће за последицу да оне који би хтели да злостављају лица лишена слободe одврати од такве намере. Адвокат је такође у добром положају да предузме одговарајуће кораке уколико до злостављања дође.

Према ставу ЦПТ, да би право на приступ адвокату у потпуности било делотворно, оно треба да буде зајемчено од самог почетка лишавања слободe. Заправо, ЦПТ је у више

⁸ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди ЦПТ у погледу полицијског притвора, ЦПТ/Инф (2002) 15, пар. 43.

⁹ ЦПТ: Извештај о посети Бугарској, ЦПТ/Инф (2018) 15, пар. 31.

наврата утврдио да је период непосредно након лишавања слободе време када је ризик од застрашивања и физичког злостављања највећи.

Право на приступ адвокату током полицијског задржавања мора да подразумева и право на поверљив разговор са адвокатом. Од јасне је суштинске важности да адвокат буде у непосредном, физичком присуству лица лишеног слободе, с обзиром на то да се то сматра механизмом заштите од злостављања (за разлику од средства обезбеђивања праведног суђења). То је једини начин да се изврши тачна процена физичког и психичког стања дотичне особе. Исто тако, ако разговор са адвокатом није поверљив, притворено лице се можда неће осећати слободно да открије како се с њим поступа.

Право на приступ адвокату такође би требало да подразумева и право на присуство адвоката током било каквог испитивања од стране полиције, а адвокат треба да буде у могућности да интервенише током испитивања. Наравно, то не би требало да спречи полицију да одмах почне са испитивањем лица лишеног слободе које је искористило своје право на приступ адвокату, чак и пре него што адвокат стигне, ако је то оправдано изузетном хитношћу самог случаја. То такође не би требало да искључи замену адвоката који омета правилно вођење испитивања. Без обзира на то, у таквим ситуацијама полиција би касније требало да буде одговорна за своје поступке.¹⁰

7. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да органи Републике Србије обезбеде да се начело лекарске поверљивости строго поштује у светлу горе наведених запажања. У том циљу и у складу са тим треба адекватно изменити и допунити Упутство о поступању полицијских службеника према доведеним и задржаним лицима.¹¹

НАЛАЗ НПМ:

Лекарски преглед задржаних лица се обавља на захтев задржаног или ако полицијски службеник уочи да му је потребан преглед због стања у ком се налази.

Чињенице о обављеном лекарском прегледу се уписују у записник о задржавању, а извештаји о лекарским прегледима нису затечени међу документацијом о задржавању. Према службеним наводима, лекарски прегледи се обављају у испред просторија за задржавање, предпросторији, која је вратима одељена од ходника. Овај простор је под видео надзором, па се полицијски службеници не налазе у простору у којем се обавља лекарски преглед, већ преко видео надзора прате ток прегледа. По потреби, стоје у ходнику испред.

НПМ похваљује начин на који се у седишту ПУ Ваљево обавља лекарски преглед задржаних лица, с обзиром да је обезбеђена приватност прегледа и поверљивост разговора задржаног лица и здравственог особља.

8. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да се свим задржаним лицима обезбеде информације, укључујући и у писаном облику на одговарајућем језику који разумеју, о својим правима од самог почетка њиховог задржавања.

¹⁰ Стандарди ЦПТ: Приступ адвокату као начин спречавања злостављања, ЦПТ/Инф (2011) 28, пар. 18, 19, 23. и 24.

¹¹ У међувремену, Упутство је престало да се примењује од ступања на снагу Правилника о полицијским овлашћењима ("Сл. гласник РС", бр. 41/19 од 11. јуна 2019. год.).

НАЛАЗ НПМ:

Према наводима службених лица, лицу лишеном слободе се по довођењу у просторије полицијске управе уручује писано обавештење о правима која му припадају као лицу лишеном слободе. Међу документацијом о задржавању лица су пронађени писмени информатори о правима доведених и задржаних лица, уредно потписани, или са напоменом да је лице одбило да потпише или прими примерак обавештења. Уколико жели, задржано лице примерак обавештења може да држи код себе током трајања задржавања.

Тиму НПМ се неколико притвореника пожалило да нису добили писмено обавештење о правима. Провером у седишту ПУ, утврђено је да у два случаја међу документацијом о задржавању нема писмених информатора о правима ухапшеног и задржаног лица.

ПРЕПОРУКА из посете НПМ 2020. године

ПУ Ваљево ће предузети мере да сва задржана лица буду обавештена о својим правима уручивањем писаног обавештења.

9. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да органи Републике Србије предузму делотворне кораке за стварање јединственог електронског система евиденције о задржавању лица који је свеобухватан и делотворан за евидентирање горе наведених информација о времену које задржано лице проведе у полицијској станици.

НАЛАЗ НПМ:

Постоји јединствен електронски систем евидентирања података од значаја за поступање према задржаном лицу и остваривању његових права током задржавања, у којем се евидентирају све информације о времену које задржано лице проведе у полицијској станици, као и све активности у вези са задржаним лицем. Ипак, за лица задржана у кривичном поступку, која бораве у просторијама КПЗ за малолетнике Ваљево, се не води записник. Према наводима инспектора, поједине значајне информације се евидентирају кроз службене белешке.

Поједини записници о задржавању не садрже податке о томе када су полицијски службеници обишли задржана лица и обавили разговоре са њима. Такође, уочено је да у неким записницима недостају информације о оброцима, за шта је НПМ добио образложење да не уписују чињеницу да је лице одбило оброк. НПМ сматра да би уписивање податка да је лице одбило понуђени оброк олакшало утврђивање чињеница у поступку по каснијим евентуалним притужбама у том погледу.

Када задржана лица одбију да потпишу записник, то се констатује на самом записнику. НПМ је става да би у случајевима у којима лице одбије да потпише записник, разлог одбијања такође требало констатовати у записнику о задржавању, поред констатације да је лице одбило да потпише. На овај начин би се омогућило задржанима да искажу неслагање са појединим наводима из записника. Такође, један примерак записника би требало да им се омогући да задрже код себе.

Током трајања задржавања лицима се омогућује да код себе држе решење о задржавању и писмени образац о правима, али не и потврду о привремено одузетим предметима, која се одлаже међу одузете предмете.

ПРЕПОРУКА из посете НПМ 2020. године

ПУ Ваљево ће предузети мере:

- да се о задржавањима у кривичном поступку води записник, кроз јединствени електронски систем;
- да се у све записнике о задржавању евидентирају сви подаци од значаја за поступање према задржаном лицу и остваривању његових права током задржавања;
- да се задржаним лицима омогући да комплетну документацију о задржавању држе код себе током задржавања, као и да им се по истеку задржавања уручује примерак записника о задржавању;
- да уколико задржана лица одбију да приме/потпишу документацију о задржавању, то буде констатовано на акту који су одбили да приме/потпишу, уз образложење које је задржано лице за то дало.

10. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да се предузму кораци како би се обезбедило да просторије за задржавање у полицијским станицама буду оспособљене за боравак дужи од неколико часова и да се обезбеде услови у смислу услова и хигијене, добро осветљење, чиста ћебад и душеци. Комитет би желео да буде обавештен о корацима које ће органи Републике Србије предузети да се такво стање обезбеди у свим посећеним полицијским станицама.

НАЛАЗ НПМ:

У седишту ПУ Ваљево постоје две просторије за задржавање, које се користе за задржавање лица у прекршајном поступку и по правилима безбедности у саобраћају. Оне су капацитета за по једно лице, димензија око 6 m². Просторије су опремљене лежајевима, са душецима. Затечени су постељина, ћебад и јастуци. Задржавања у кривичном поступку се обављају у КПЗ за малолетнике Ваљево, у спаваоницама у Одељењу притвора.

Обе просторије у седишту ПУ Ваљево су затечене у уредном стању у погледу услова у њима, зидови су окречени, а хигијена се одржава на задовољавајућем нивоу. Мокри чвор не постоји већ се лица по потреби одводе у тоалет полицијске станице.

унутрашњост просторија за задржавање у седишту ПУ Ваљево

Обе просторије су под видео надзором, као и предпросторија која се налази испред, а монитори за надзор налазе у просторијама дежурног полицијског службеника. Полицијски службеници нису знали са сигурношћу колико дуго се чувају снимци видео надзора, али су сигурни да се чувају дуже од 15 дана. Обавештење о видео надзору је видно истакнуто унутар просторије. У просторијама за задржавање налази се звоно за позивање дежурног полицијског службеника.

НПМ би желео да од ПУ Ваљево добије прецизан податак о дужини чувања снимака видео надзора.

обавештење о видео надзору у просторији за задржавање у седишту ПУ Ваљево

У просторијама за задржавање постоји по један прозор, заштићен металном плочом са рупама. Вештачко осветљење је на задовољавајућем нивоу. У просторијама су уграђена и грејна тела, која су заштићена металним решеткама. У предпросторији се налази орман за чување привремено одузетих предмета.

11. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет понавља своју препоруку да треба предузети кораке да се обезбеди да сва задржана лица добијају воду и храну, укључујући бар један комплетан оброк, у одговарајућим временским размацама, као што је предвиђено прописима Републике Србије. Такође, лица задржана у полицији 24 часа или дуже треба да имају могућност да изађу у шетњу.

НАЛАЗ НПМ:

Свим задржаним лицима је доступна вода за пиће, славина са текућом водом за пиће налази се испред просторија за задржавање, у предпросторији. У вези исхране, први оброк задржаним лицима се обезбеђује након 6 сати, а уколико се задржавају дуже од 12 сати обезбеђују им се три obroка дневно. Приликом поделе obroка води се рачуна о верским уверењима задржаних, па се тако на пример током поста обезбеђује одговарајућа исхрана. Ипак, исхрана свих лица се састоји искључиво сендвича и конзервиране хране. Као што је већ наведено, у записнике о задржавању се уноси чињеница да је лице обедовало, али не и ако је одбило понуђени оброк.¹²

¹² Више о томе у поступању по 9. препоруци ЦПТ.

Према стандардима ЦПТ, особама у полицијском притвору би требало да се даје храна у прикладно време, и при томе **најмање један пуни оброк (тј. нешто јаче од сендвича) сваког дана.**¹³ Након последње посете Републици Србији, ЦПТ је у Извештају о посети поновио своју препоруку да треба предузети кораке да се обезбеди да сва задржана лица добијају воду и храну, **укључујући бар један комплетан оброк**, у одговарајућим временским размацама.¹⁴

Имајући у виду да ову препоруку НПМ понавља након посета свим полицијским станицама у којима се лица задржавају дуже од 12 сати, Сектор за материјално-финансијске послове Министарства унутрашњих послова је обавестило НПМ да се комплетан оброк може обезбедити у ресторану полицијске станице, уколико станица располаже рестораном, да се ван радног времена ресторана може се обезбедити оброк пакет адекватног квалитативног и квантитативног садржаја, а уколико постоји потреба оброк се може обезбедити и у ресторану Одељења за организовање исхране и смештаја. Такође, по питању обезбеђивања исхране у подручним полицијским управама, укључујући и градове у којима не постоје ресторани овог Одељења, исхрана се може организовати преузимањем obroka из локацијски најближег ресторана.

ПРЕПОРУКА из посете НПМ 2020. године

ПРЕПОРУКА

ПУ Ваљево ће свим лицима која се задржавају дуже од 12 сати обезбедити барем један комплетан оброк.

Лица задржана у кривичном поступку, која бораве у КПЗ за малолетнике Ваљево, добијају исту исхрану као и притворена лица и омогућен им је боравак на свежем ваздуху.

¹³ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди ЦПТ-а у погледу полицијског притвора, пар. 47.

¹⁴ Србија: Посета 2017, пар. 44.